

JEDAN ČOVJEK, JEDAN GLAS

Pretpostavite da ste suočeni sa sljedećih deset kvadrata koji prikazuju različita moguća politička stajališta, od krajnje lijevog do ekstremno desnog:

Koje biste od tih deset polja izabrali kao ono koje najbolje odgovara vašim političkim pogledima?

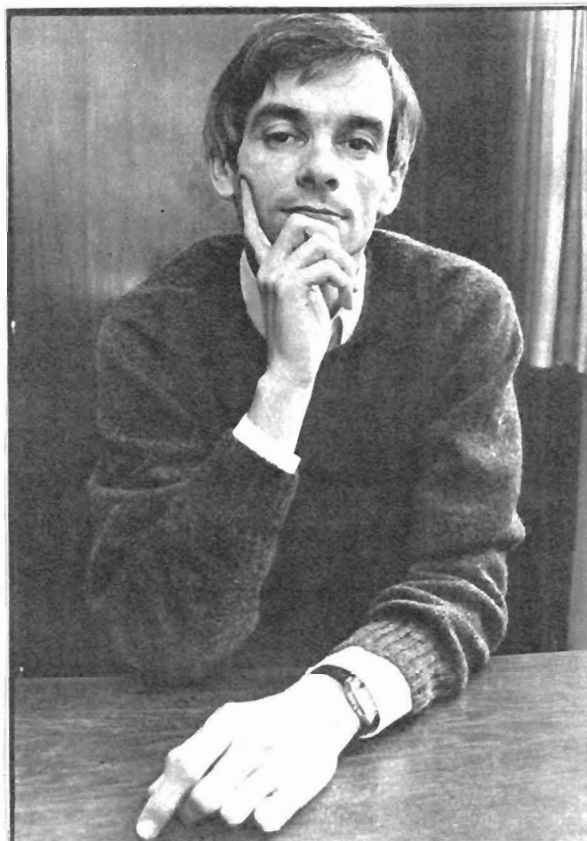
Velika je vjerojatnost da ste svoje mjesto našli negdje lijevo od vertikalne crte. Uvjeren sam da bi empirijsko istraživanje pokazalo kako se golema većina ljudi u Jugoslaviji prepoznaje u lijevih pet kvadrata, a da bi desna strana ostala gotovo posve prazna. (Ovakvo ispitivanje, provedeno prije nekoliko godina u Velikoj Britaniji, otkrilo je prilično ravnomjernu raspodijeljenost u oba smjera.)

Pojmovi »lijevog« i »desnog« podliježu, kao što je poznato, različitim definicijama, a postoji i ozbiljna sumnja da li je ta dihotomija uopće smisljena ili upotrebljiva. Usprkos tome, u mnogim sredinama ljudi uglavnom mogu svoje političke nazore dosta lako locirati negdje na jednodimenzionalnoj ljestvici »lijevog« i »desnog«. Evo, samo radi ilustracije, jednoga tipičnog niza političkih programa, poredanih po toj skali: komunizam, socijalizam, socijaldemokracija, liberalizam, konzervativizam.

Razlika između lijevog i desnog jest relativna. Osim ekstremne ljevice i ekstremne desnice, koje imaju fiksni položaj, ostale pozicije mogu promijeniti svoje mjesto ovisno o konkretnom političkom kontekstu. I komunist može biti desničar, naprimjer ako su na poprištu političke borbe ostali samo komunisti, te ako se većina njegovih drugova nalazi lijevo od njega. Eliminiranje jedne čitave strane političkog spektra može, zapravo, lako dovesti do toga da se čovjek nade baš na onoj strani koju je nastojao (i uspio) zbrisati s političke scene.

To se stvarno i dogodilo Buharinu. Kada je 1918. godine oformljena ustavotvorna skupština u kojoj su boljševici imali manje od jedne četvrtine svojih predstavnika, on je predlagao da se rastjeraju desničarski delegati, a da se ostatak proglaši »revolucionarnom konvencijom«. Desnica je, doista, ubrzo uklonjena s političke pozornice na nešto drukčiji i jednostavniji način, ali dvadeset godina nakon toga Buharin je bio osuđen i strijeljan kao glavni predstavnik desničarske opozicije službenoj politici. Naime, ma koliko je on, nesumnjivo, i dalje bio duboko na lijevoj, desno od njega jednostavno nije bilo više nikoga.

Ako podemo od skupa svih mogućih političkih stajališta u punom dijapazonu od lijevog prema desnom, lako je zapaziti da naše javno

NEVEN SESARDIĆ JE DOCENT NA ODSJECU ZA FILOZOFIJU FILOZOFSKOG FAKULTETA U ZAGREBU, GDJE PREDAJE SPOZNAJNU TEORIJU I METODOLOGIJU ZNANOSTI.

BAUK DESNICE

piše ● NEVEN SESARDIĆ

snimio ● DAMIL KALOGJERA

mnenje karakterizira fenomen koji bi se mogao nazvati *horror dexterae* (užasavanje desnica). Desna strana ispražnjena je i napuštena kao da je sve bilo odvučeno ulijevo djelovanjem neke snažne sile kojoj se ništa nije moglo oduprijeti.

Naravno, službena je ideologija ljevičarska i u tome svakako treba tražiti bar dio sile koja je deformirala standardni spektar političkih stajališta. Ali to ne može biti čitavo objašnjenje. Osim neosporne činjenice da pogledi žigosani kao »desničarski« jednostavno nisu imali pristup u javnost, značajan pomak ulijevo proizvodio je i jedan intelektualni faktor – ono što su Aron i Mounier nazvali »mitom ljevice«.

Postoji fascinacija samom riječju »ljeвица«. Asocijacije koje ona izaziva isključivo su pozitivne: biti »lijevo« povezuje se automatski s *naprednošću, humanošću, borbom protiv nepravde*. A biti »desno«, pak, znači, *neimati osjećaja za socijalno ugrožene, braniti interese povlaštenih, podržavati nepravdu*.

Jedna od ljevičarskih riječi s magičnim djelovanjem jest i »revolucija«. Moć koju ona ima nad nekim duhovima daleko nadilazi ono što je faktično sadržano u njezinu značenju. Ta riječ-fetiš bila je često najuspješnije sredstvo da se javno mnenje usmjeri u željenom pravcu i da se potpuno odvrti od onih tokova razmišljanja koja su nosila stigmatu kontrarevolucionarnosti. Na

jednom je mjestu Nadežda Mandelštam napisala: »Presudnu ulogu u podjarmljivanju inteligencije nisu igrali ni teror ni podmičivanje (premda Bog zna da je bilo dosta i jednog i drugog), nego riječ 'Revolucija', koje se nitko nije mogao odreći.«

Zanimljivo je da su verbalna opčinjenost ljevicom i bezuvjetni imperativ da se bude lijevo jasno obilježili čak i studentski pokret 1968, koji je ipak bio vid protesta protiv jednoga izrazito ljevičarskog režima. Sjetimo se samo tzv. »koračnice Crvenog univerziteta« u Beogradu: »Nek' sunce padne u srca naša, Nek' munja zemljom seva, Kljusinu istorije poteraймо! Leva! Leva! Leva!«

I danas, međutim, mnogi će ljudi osjetiti određenu nelagodu ako budu klasificirani kao desničari, antikomunisti ili antisocijalisti. Teško je naći racionalnu podlogu tom osjećaju. Prilično je očito da bi bilo smiješno, ako ne i besmisleno, očekivati od jednog liberala ili konzervativca da *ne* bude protiv komunizma ili socijalizma. Njegovim protivnicima nije nimalo neugodno kad ih opišu kao antiliberalne, antikonzervativne ili ljevičare. Zašto bi u prvom slučaju trebalo zadržati od toga da se čovjek odredi u opoziciji prema onom s čime se ne slaže? Biti desničar u našim prilikama ne znači jednostavno ništa drugo nego biti na suprotnoj strani političkog kontinuiteta od službene ideologije i od onih stajališta koja se najčešće izražavaju u javnosti.

Sve ostalo rezultat je već spomenute jezične intimidacije riječima »ljeвица«, »socijalizam«, itd. Njihovo psihološko djelovanje temelji na tome da je u njih implicitno ugrađeno pozitivno vrijednosno značenje. No, kada se to razluči, jasno je da nijedan pravi »desničar« ne može prihvatiti diskusiju na takvoj osnovi. Njegov je vrijednosni stav upravo oprečan onome koji se pokušava nametnuti kroz terminologiju: dopustiti pozitivnu konotaciju »ljevice« značilo bi za njega da, ustvari, odustaje od vlastite pozicije.

Ipak, kao što dobro znamo, ono što je logički nevaljano može biti itekako djelotvorno. U ovom slučaju, također, navedena vrijednosno obojena dihotomija, koja u običnoj svijesti uvijek na sličan način budi pozitivne i negativne asocijacije, moćno je oružje ljevičarske retorike. Nije stoga neobično što se na samoj ljevici opozicija između »lijevog« i »desnog« nastoji po svaku cijenu zadržati i što postoji jak otpor sugestijama da se ta distinkcija zbog pojmovne nepreciznosti i zbog vrijednosne kontaminiranosti izbaci iz političkog rječnika. Vjerojatno je to uočio i francuski filozof Alain iznoseći sljedeće zapažanje: »Kada me netko pita ima li podjela između partija desnice i partija ljevice, ili između desničara i ljevičara, još nekog smisla, prvo što mi pada na um jest da čovjek koji postavlja to pitanje sigurno nije ljevičar.«